

Könyvelés

Regényrészlet

1979 tavaszán, a Kotori-öbölben pusztító földrengés után, a két- vagy háromhetes risani menedékhelyi életet követően, édesanyám a Vöröskereszt által és ismerősökön keresztül elrendezte, hogy minden különösebb közúti ellenőrzés nélkül átjuthassunk Hercegovinába, onnan pedig Szerbiába, ahol többé senki nem avatkozhatott az életünkbe. Valóban nem tehette meg ezt többé senki – legalábbis nem a földrengés sújtotta lakosság ellátásának örve alatt. Anyám az öbölből Hercegovinán és *szűkebb* Szerbián át hajtott Vajdaságba, végül Verbászra, abba a városba, ahol felnőttem, és ahol én megszülettem, a városba, ahol – és biztonságunkat illetően ez volt a legfontosabb – az anyja, a nagyanyám élt. Az anyja, a nagyanyám még mindig abban a nagy házban lakott, ahová 1946-ban költözött férjével és öt gyermekével, a Kotori-öböl és Hercegovina határától.

Anyám okkerszínű Simcája, amikor kölcsönből megvásárolta, az elismerés tárgyát képezte a Kotori-öbölben, hogy mindössze néhány év múlva gúny tárgyává váljon. Gondolom, hogy a helyiek hirtelen szemléletváltása az autót illetően összefügg az 1979-es áprilisi vagy májusi útra kelésünkkel, és azokkal a nehézségekkel, amelyeket a gyöngye vezető számára a kotori, hercegovinai, valamint a szerbiai utak jelentettek. Az utakon sűrűn voltak földcsuszamlások, így anyámnak nagy óvatossággal kellett vezetnie, olykor lassított, hogy elkerülje a védőhálóból elszabadult köveket, aztán hirtelen gyorsított, hogy megóvja a *francia Simcát* és a benne ülőket az újabb csuszamlásoktól. A szerbiai utak mintha szeizmikus lökések nyomait viselték volna, még ha nem is érte őket erősebb földrengés.

Amikor végül mégis leparkolt a nagyanyám tágas verbászi udvarában, megcsókolta az ajtót, a szó szoros értelmében megcsókolta annak a háznak az ajtaját, amelyben huszonöt éven át élt. Tizenkilenc évesen hozzáment a

jövendőbeli apámhoz, akivel egy vállalati lakásban laktak, egészen a válásig, utána mi ketten néhány évre visszaköltöztünk a nagyanyámhoz. A Perasttól Verbászig tartó utunk évekké később zajlott le, 1979 áprilisában vagy májusában, már nem emlékszem pontosan, csak arra, hogy rendkívül lassú és akadályteli volt, és hogy a másodszori közös tartózkodásunk a nagyszülői házban néhány hónapig tartott. Az az időszak anyám németóráiról maradt emlékezetes, amelyekre azért volt szükség, hogy könnyebben beilleszkedhessek az iskolába, ahová ősztől járnom kellett. Úgy tartotta, hogy kevésbé leszek veszélyeztetett, ha a következő iskolaévet Verbászon, azaz a földrengésmentes hideg zónában töltöm, és nem a kellemes éghajlatú, de földrengés sújtotta Peraston. (A perasti tanterv a német helyett az orosz írtá elő.) Számára fontosabb volt, hogy megvédjen egy újabb földrengéstől, mint egy olyan tüdőgyulladásától, amit egyszer Verbászon kaptam, amikor negyven fok alá süllyedt a hőmérő higanyszála.

1975 vagy 1976 telén lehetett. Hosszan tartó tél, melynek segítségével megismerkedhettem a rémálmokkal. 1975 vagy 1976 telének az emlékétől sokáig nem tudtam szabadulni – távolinak tűnt, talán mégis 1975 tele volt – ha az ember hálás lehet egy évszaknak, egy idő után hálás voltam ennek a télnek, amennyiben nem túlzás hálával lenni egy évszak iránt, amely, ha nem is mindenkinek, de a többségnek azért kijár. Hamarosan persze beláttam, hogy ez sem egészen így van. Mindenesetre: valahol hálás vagyok a rémálmainak, mert a tüdőgyulladást követően nemsokára rájöhöttem, hogy a rémálmok rendkívül valóságosak, mindennapiak, mi több: logikusak. Anyám, hogy megvédjen a kínos álmoktól, értelemszerűen cselekedett: az eljövendő telek elől Verbászról Perastra költöztünk, apám hétvégi házába, amely bíróságilag minket illetett, őt meg a verbászi lakás. (Időközben apám elhunyt, és a verbászi lakás visszakerült az állam tulajdonába.)

Anyám Perastot a tenger és az enyhe éghajlat miatt kedvelte – amely valójában nem is volt annyira enyhe –, de azért is, mert középiskolai szerbtanári állást ajánlottak neki. Verbászon csak általános iskolai némettanár volt, de még évek múltán is tudta annyira a nyelvet, hogy velem az alapvető nyelvtani szerkezeteket megtanítsa. Ez a földrengés után néhány héttel vagy hónappal történt. A földcsuszamlások, a gyenge minőségű utak és a szokatlanul hosszú vezetéstől kimerült sofőr ellenére, meg a lélegzetvételnyi szünetek és a szerbiai motellekben való sűrű veszteglések ellenére, több napos vagy hetes út után valahogy Verbászra értünk, ahol gyászba öltözött nagyanyám meglepődve fogadott bennünket, anyám megcsókolta az arcát, majd a csodamód feszes arc után a ház széles zöld ajtaját is, a tágas házét, amely úgy festett, mintha vendégek után sóvárogna.

Megérkezésünk előtt a hat szobában kizárólag a nagyanyám élt, kivéve az udvarit, amelyben az albán bérlők cukrászdát nyitottak. A ház valahogy

mindig elég alkalmatlannak tűnt, de akkor, amikor több mint kétszer annyi lelket számlált, mint 1979 tavaszának második felében, majd egy teljes nyáron át, talán még alkalmatlanabbnak. Előzőleg heten is laktak a házban, mégsem volt teljesen belakott, a tátongó padlók még nyáron is hidegek és meztelenek voltak. 1979 tavaszának második felében és nyarának teljében mi hárman használtuk a három szobát, mindenki egyet-egyet. Nagyanyám a nappaliban aludt, televíziót nézett és főzött; anyám az évtizedekkel ezelőtt hálószobának titulált helyiségben aludt, tantervet készített a következő tanévre, és németórát tartott nekem (egyáltalán nem vagyok biztos abban, hogy mást is csinált volna, illetve, hogy egyáltalán csinált volna valamit); én egy külön helyiséget kaptam, annak ellenére, hogy anyám a maga közelében szeretett volna tudni (és akkor több hozzá fűződő dolgról számolhatnék be). Megkérdeztem, hogy miért szeretné, hogy egy szobában aludjunk, ha már előzőleg nem tettük, és azt válaszolta, hogy a szíve telítettebb lenne, ha felidézhetné gyermekkorát, „a szegénységben és örömben teljes gyermekkorát”, amikor heten aludtak egy szobában, és ha lenne valaki vele, könnyebben fel tudná eleveníteni az emlékeit. A melegséggel és boldogsággal teli szegénység estéit, amikor a nagyszámú család két hatalmas fekvőhelyre osztódott szét – egy a nagymamának, nagyapának, valamint a legkisebb gyermeknek, Dimitrijének, a másik a fennmaradt négynek. Az ágy, amelyben a gyermekek többsége aludt, abban a szobában maradt, amely három-négy havi ott-tartózkodásunk idején anyámat illette, a másikat, amelyen nagyanyámék és Dimitrije osztoztak, áthelyezték egy másik szobába, amelyet Dimitrije birtokolt, a másodsori verbászi tartózkodásunkkor pedig az enyém lett. Azt mondtam anyámnak, hogy Dimitrije ágya túl ormótlan és nehéz, hogy mi ketten átvigyük a szobájába, és megkérdeztem, gyermekkorában mire szolgált a többi szoba, ha már ők ötven és nagyszüleim egyetlen szobát használtak. Emlékeit felelevenítve mondta, hogy a nappalit kivéve, amely főzésre, étkezésre és vendégek fogadására szolgált, a többi szoba raktár volt, tűzifát tároltak bennük, a fahasábok a háló kandallójában végezték, évekig ez volt az egyetlen fűtött szoba, voltaképpen az *egyetlen* szoba. Valahonnan olyan képzetem támad, hogy kandallóval csak a tehetősebb emberek rendelkeznek. Megkérdezem, hogyan kerülhetett egy olyan berendezési tárgy a hétszemélyes hálóba, mint a kandalló, de nem kapok olyan választ, amilyent szeretnék, és akkor még nem is fordítok az egészre annyi figyelmet, hogy magam jöjjek rá a válaszra. Tulajdonképpen egy szoba 1979-ben is a tűzifa tárolására szolgált, néhány-szor tényleg be is gyűjtöttünk; ebből gondolom, hogy mégis inkább április végén, és nem 1979 májusában érkeztünk meg Verbászra. A másik szoba arra szolgált, hogy a nagyanyámat emlékeztesse a távolabbi múltra: valójában nem is szoba volt ez, hanem inkább képtár, tele bekeretezett és bekeretezett fényképekkel a nagyapámról és a dédnagyapámról, valamint szemé-

lyes holmikkal, majdnem mindig kulcsra zárva, talán ha egyszer láttam. Ha mégis inkább két ilyen szoba volt, akkor a harmadikban aludt, televíziózott, főzött és ételt melegített a nagyanyám. (A konyhát csak ritkán használta, ha el kellett zárnia a csapot, vagy ha szüksége volt valamire a polcra.) A negyedikben, valójában az elsőben és az egyetlenben az anyám tartózkodott, az ötödikben én, az utcára nyíló hatodikban pedig – masszív közfallyal elválasztva – az albánok.

Anyám legfiatalabb öccsének a szobájába költöztem, ő, a vállalati lakásokban élő testvéreitől eltérően, Belgrádban lakott albérletben vagy azoknál a nőknél, akikkel éppen együtt volt. Dimitrije nagybátyám szobájában, a szekrény alatt, amely úgy nézett ki, mintha nem annyira a benne rejlő tárgyak értéke és személyessége miatt lenne bezárva, hanem mert belülről még silányabb mint kívülről, egy képeslapot találtam, amit Brčkóból küldött neki egy lány, akinek érzései, a képeslap tartalmából ítélve, kétségtelenek voltak. Egy gyűrött fényképen, amit szintén a szekrény alatt találtam, a színészi vagy inkább festményi szépségű Dimitrije, elégedetten és ünnepélyesen, hanyagul begombolt fehér ingben, két nevetgélő lányt ölelget. Nem voltak szépek, de volt valamijük, valami olyanjuk, amiből számomra csak annyi tűnt nyilvánvalónak, hogy kettő van belőlük, és arckifejezésükből ítélve készek voltak arra, hogy egyszerre szeretkezzenek egy férfival. Abban az időben sűrűn végeztem önkielégítést, és ennek nyomán gondoltam először a fényképre is. Még ha tizennégy évesen is, de ellenálltam: már attól, hogy a képen egy közeli vérrokonom ölelgeti a lecsupaszított, félmeztelen lányokat, csillapodott az izgalmam, megérezve a lehetséges vérfertőzés illatát, melyet akkor nem tudtam megnevezni, de megérezni igen.

Az anyám németorái, a legnagyobb szobában, a késő tavaszt és nyarat még melegebbé tették: izzadtan merültem bele az anyagba, amely eleinte kétségeket ébresztett bennem, majd rádöbentett, hogy nemcsak létezik, hanem valósággal elnyel, az az érzés tört fel bennem, hogy mennyire parányi vagyok hozzá képest, azután haragot vagy talán még gyűlöletet is ébresztett bennem, mikor hogy, majd a végén megint kétségekkel töltött el. A nyár már önmagában is elég fárasztó volt: a reggeli németóra és az ebéd után, amely szinte sohasem ízlett, leizzadva indultam az uszoda felé, hogy felfrissüljek, és legalább az új körülmények, az *új anyag* ezen részében szerezzek valami biztonságot a magam számára. Nem a gyerekeknek és a kortársaimnak fenntartott medencében úsztam, ahol a kortársaim többsége lubickolt egymást fröcskölve, hanem a nagyban, az úgynevezett olimpiaiban. A délutánokénti merülések biztonságot nyújtottak, de ez már a vacsora idejére elpárolgott: az ebédlőasztalnál a felmelegített maradékot ettük, káposztát vagy újramelegített és ízesített kukoricakását, túrós darakását és mindazokat a lehetetlen és megnevezhetetlen ételeket, melyektől Peraston megkímélt az anyám,

vajdasági gyökereinek köszönhetően: a földrengést követően, Verbászon nem ízlelhettem azokat a magyar és német ételeket, amelyeket anyám olyan mesterien készített, ugyanis a nagyanyám igényelte, hogy mindhármunkra főzzön. Peraston a verbászi, Verbászon pedig a perasti hagyományos ételeket fogyasztottam. Verbászon vacsora közben tudatosodott bennem, mennyire parányi vagyok az idegen világában, és ez még inkább világossá vált számomra az esti németórák alatt, az anyám szobájában. A vacsorának és a németórának köszönhetően, anyám és köztem egy hallgatóságos megállapodás jött létre: nem ellenkezem vele a számomra elviselhetetlen étkek miatt, melyeket a nagyanyám kedvéért fogyasztottunk, és ő nem hányja a szememre a némettudásomat, és bármilyen tévesen is ejtsem a szót, nem fog gúnyolódni és grimaszokat vágni. Hittünk abban, hogy ilyen megállapodással szolgáltat tesz nekem.

Augusztus közepéig mégis sikerült elsajátítanom az ötödik és a hatodik osztályos nyelvtant – így mondta az anyám. Ehhez az ő ideje és kedve is hozzájárult: annak ellenére, hogy sűrűn találkoztunk a nagy létszámú családdal, maradt elegendő ideje és kedve, hogy türelmesen átadja némettudását. És mégsem ez volt sorsdöntő a német nyelvértésemet illetően: a lehető legegyszerűbben: amiben bővelkedik, az a kezdőnek is lehetségesnek és valóságosnak tűnik, elviselhetőnek és birtokolhatónak. A nyár végére még az ebédek és vacsorák is elfogadhatónak tűntek a nagyanyám házában.

Minél kevésbé volt számomra ismeretlen a német, annál kevesebb időt töltöttem az uszodában. Augusztus vége felé már szinte csak napi egy órát. Amikor az augusztus is elolvadt, anyámmal megvásároltuk a nyolcadikos tanszereket, ő pedig csomagolt, hogy visszatérjen Perastra.

FIATAL SZLOVÉN KÖLTŐK ANTOLOGIÁJA I.
(1990–2005)